

יתרון דעת

"אקדמות מילין" הפולמוס אודות מקום אמירתו / טעמים וענינים מופלאים

מקום אמירתו:

... האומרים פיוט אקדמות יאמרוהו קודם שמברך הכהן, כך הנהיגו גדולי הדורות נ"י טו"ז סי' תצד סק"א. הובא בגל הקודם, ח"י להפסיק בו תוך קריאת התורה וכו'. אם אמנם גם בעיני יקר הפיוט החשוב הלו, גם אנו אומרים אותו, לפי שאדם גדול חברו ונאח למי שאמר, אבל ח"י להעלות על הדעת שמחברו תיקן להפסיק בו בתוך קריאת התורה, אשר לא צוה ולא עלתה על לבו, אלא שהדורות הבאים חשבו להגדיל כבודו בכך, אמנם כבוד שמים הוא בודאי שלא להפסיק, ויתקיים הכבוד ב"כבוד אלקים הסתר" (משלי כה, ב.) והיותר טוב לאמרו קודם שפתח ספר תורה.

סידור היעב"ץ (שער המורה שביט ס' אות טו, יע"ש באריכות)

על דבר שביקש מעכ"ת להודיע דעתי אם יש להפסיק בשירי "אקדמות מילין" שנהגו במדינות אלו, קודם פסוק מן "החדש השלישי" ואח"כ מתחילין לשורר "אקדמות" וכו'... דע לך כי נהירא בימי חורפי, שרצה רב אחד לנהוג כדעת הטו"ז, ולא הניחו הקהל לשנות מנהגם, ואני גם כן כל ימי חיי לא התנתי כמותו וכו', והמפורסמים אין צריכין ראי' שנהגו זה נתייחס משנים קדמוניות לפני איתנו ואגוני ארץ וכו'... כיון שאקדמות הוא שיר ושבח גדול שקיימו קיבלו עליהם זירות הראשונים, שהיה חביב בעיניהם מרוב קדושתו, והנו להפסיק באמצע הקריאה, והשי"ץ שמורה, ואח"כ מתחיל לתחילת הקריאה, והכל שומעים הקריאה מהשי"ץ, אין כח בידנו לבטל ולהתחכם על הראשונים לומר שלא עשו כדון, ומהנהג של ישראל תורה היא וכו'...

ש"ת פנים מאירות (ח"י סי' לא, יע"ש)

בגו השבועות ביום ראשון המנהג בהרבה מקומות לומר פיוט "אקדמות", אחר שיקרא הקורא לכהן פסוק ראשון, ומפסיקין שם וקורא הנהגה וכל הציבור עמו אקדמות, ואח"כ חוזר וקורא לחל. מ"מ צריך ליהרר שלא לשיח שום שיחה אחרת כלל אפילו לצורך אמירת הפיוט, כגון הבאת החזון וכו' וכו', וגם ביתנים תתי' הספר תורה מגוללת ומכוסית במטפחת שלה.

אבל יש מפקפקים בזה וסוברים שלא להפסיק, ונוהגין שאחר שעולה הכהן אל הבימה, אז פותחין חס"ת ומעמידין על מקום שצריך לקרות חובת היום, וחוזרין וגוללין אותה, ומכסים במטפחת ואומרים אקדמות, ואח"כ מברך הכהן וקורין בתורה לבד לפני הפסוק כלל. ובמקום שנהגו כדעת הראשונה אין צריכין לשנות מנהגם.

שע"י אגריס (שער ד' אות טו) וע"י פמ"ג (סי' תצד מ"ז)

סק"א: "יוראה דמ"מ פותחין חס"ת קודם ומכסין במעיל חס"ת ואומר השי"ץ אקדמות קודם שמברך הכהן"

נוהגין לשורר אקדמות אחר שקראו בתורה פסוק ראשון, אע"פ שמפסיקין באמצע הקריאה בדרך שאינו צורך הקריאה, אין למחות בידם כי יש שמישבין מנהגם. אבל במקום שאין מנהג, יותר טוב לשורר אקדמות קודם שיתחיל הכהן לבד לפני קריאת התורה. וכן "צ"ב פתגם" ביום שני יותר טוב לומר קודם שיתחיל המפטיר לברך לפני ההפטרה, וכן נהגו עכשיו בהרבה מקומות.

ש"ע הרב (סי' תצד ס"ז)

אופן אמירתו על ידי החזן והקהל:

מה שהיה המנהג אצל רבינו (הרה"ק ר' יהודה צבי מסטרעטין) זצ"ל, בשבועות בפיוט אקדמות, שהוא אמר חרוז אחד, ואח"כ אמרו הקהל חחרו שם אחד זה, וכן עד גמרא, וכן המנהג בכמה מקומות באמירת "אנעים זמירותי", יש לזה יסוד בתוספתא סוטה פ"ו (ה"ה) הובא בתוס' סוטה (ג' ד"ה ר') נחמיה, וד"ל דאמרין כן שהיה, שנאמר "אנעים זמירותי" - מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונים אחריו וגומרין, משה אמר "או ישיר משה", וישראל אומרים "אשריה לה'", משה אמר "ישיר ומשרת יי", וישראל אומרים "זה אלי ואנוהו", משה אמר "יהי איש מלחמה", וישראל אומרים "יהי שמו", ע"ש. והנה נמי בזה.

וי"ל דזהו שאמר דזה המלך ע"ה (תהלים קמה, ה): "חדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחנה", ואח"כ "ועזרו ורעותיך יאמרו", ואח"כ "וגדלתך אספרנה", ואח"כ "זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירגנו", והיינו כדעת התוספתא הנ"ל.

ש"ת נחלה לישראל להנאוג מנינוב זצ"ל (סי' י' אות טו, יע"ש)

... וקורא לכהן מתחלה רק פסוק "יחדש השלישי", ואח"כ מכסים חס"ת. ואח"כ מתחיל החזן בניגון ידוע ב' חרוזים ראשונים מפיוט אקדמות, ואח"כ הקהל אומרים ב' חרוזים אחרים, וכן מתחילים חזן וקהל כל הפיוט, ובאיה חרוזים בשבוס הפיוט מאריך לנגן, וקורא עוד לכהן עד "בני ישראל".

דברי קהלת - מנהג פראנקפורט דמיין להדין הג"ר שלמה זלמן גייגר זצ"ל (עמ' 446, יע"ש, שבח השבועות) השי"ץ והכהנים ניגנו - ברכת כהנים - בניגון אקדמות

"האקדמות" - הוא רשות שאמר המתרגם:

אמר (המהר"ם אי"ש זצ"ל) לפרש בהפיוט "צ"ב פתגם", חחרו האחרון: "ויהיונו גבר ענות", בכך נאמר ליה אפרין,

המדרש בפרק לזכר נשיבת הרה"ק - ר' משה ברוך"ה ישיב ביער - ברונשטיין ע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

המנהג קיים להעמיד מתרגם אצל הקורא בימים השנים האלה, ובמבואר בתוס' במס' מגילה דף כד, א' ו"ה ואם - "והא שאנו מתרגמים הפסוקים על פסח ועצרת ותר משאר ימים טובים, לפי שהן מדברות בנס היום, כדי לפרסם הנס, וכן במזון תורה כדי לפרסם הנס".

ואופן כתיבתו המקרא עם התרגום הוא על זה הסדר. תחלה כתב פסוק "יחדש השלישי" וגו', ואח"כ אקדמות מילין וכו' והוא רשות ופתחה למתורגמן מענינא דיומא. ובסוף אקדמות כתב "ביראה תליתאה" וגו' שהוא תרגומו של "יחדש השלישי". ואח"כ כתב פסוק "ויסעו מרפדים" ואח"כ תרגומו, ועל דרך זה כותב והולך מקרא ותרגום מקרא ותרגום, עד פרשת "ויבדל אלקים" שהקדים לפניה פיוט ארוך על סדר א"ב, תחילתו "ארכין ה' שמיא לסיני" וכו' ואח"כ כתב פסוק "ויבדל אלקים" ואחריו תרגומו "ומליל ה'" וגו' בצירוף פיוט ארוך מענין הפסוק, תחלתו "דקראת רקדו שמיא זמור" וכו'. ואח"כ כתב פסוק "אנכי" עד "מבית עבדים", ואחריו תרגומו "דברא קדמא כד הוה נפק" וכו' עם פיוט ודרוש ארוך מענין הפסוק על פי קבלת רז"ל. ואח"כ כתב "לא יהיה לך" עד "ילשומרי מצותי", ותרגומו "דברא תנינא" וכו'. ועד"ז כתב עשרת הדברים בעשרה פסוקין ובעשרה תרגומים עד גמרא. וגם הפסוקים שאחר הדברות, עד סוף פרשת יתרו כתב פסוק ותרגום.

וכל התרגומים הנזכרים לקוחים מתרגום ירושלמי המכונה אצלנו בשם 'תרגום יונתן' עם קצת שנויים ותיקונים. וכל הפסוקים האלו שבתוך הקריאה שנויים בלשון ארמי וחתום בתוכם מאיר רבי יצחק (והוא ר' מאיר ש"ץ הידוע). ולמדנו מזה אגב גרר כי הרשות היתה נתונה לכל המוסד לדרוש בכל פסוק מענין הפסוק לפי חכמתו ועכשיו אע"פ שכבר נתבטל המנהג הזה, דהאידא לא נהגו לתרגם, כדאיתא בשו"ע או"ח סי' קמ"ה, מ"מ השארנו לנו שמץ דבר מן המנהג הקדום הזה בקיום פיוט "אקדמות אחר פסוק" ב"חדש הראשון" לחרון המתורגמן. ובעבור שאין הקורא רשאי לתרגם בעצמו, שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה נ"י מגילה לב), לכן נראה בעיני המנהג שנוהגין באיזה מקומות שאין השי"ץ הקורא בתורה מגן אקדמות, כי אם איש וזולתו מן הציבור, שהוא כדוגמת המתורגמן.

הנהגת המקרא להחכם המדקדק ר' זאב וואלף היינהיים ז"ל (סוף חומש שמות, יע"ש). וראה עוד באריכות בשו"ת 'מנחת יהודה' להג"ר יהודה לייב הלוי זצ"ל אב"ד דאברז'נסק סי' כג)

בוורמייזא - אין אומרים אקדמות:

אין אומרים אקדמות פה וורמייזא. כך קבלתי, למה אין אומרים אקדמות, כי פעם אחת היתה פה ק"ק גרמייזא חזן אחד, ואמר אקדמות בקול נעים ובכוונה גדולה, ואחר שסיים לקח אותו אלקים, על כן אין אומרים אותו. אבל זה הטעם אינו מספיק אצל, אדרבה, מאחר שאיך זה המעשה בחזן, נמצא שזה התפלה הוא תפלה מעולה מאוד, ויהיה לאומרה בכל שנה ושנה בכוונה, אלא ודאי יש טעם אחר למה שאין אומרים, והוא נשכח.

מנהגת וורמייזא להג"ר יודא ליווא קירובס זצ"ל (עמ' רחח)

"קביעין כן תהיוון בהנהגה חבורתא"

פעם אחד בהיות החסידים כי חג השבועות אצל כ"ק מוה"ר ש' מבעלזא ז"ע, היה שם אחד מגדולי החסידים שעזר את חבריו ואנשיו, איך שיבאנם לבעלזא עולה להם במזון ודמים, ובעולם העליון יהיה הרב במקום גבוה נבל מהם, ולא יהיה להם שום שייכות עמו, ואם כן מה יש להם מנסיעתם לכאן וטרחתם. ונגמר בדעתם ליכנס בקודש פנימה להגיד טענה זאת לפני הרה"ק מוה"ר ז"ל. אכן שם בבעלזא היה הפחד גדול כל כך לכנס פנימה לחדר הרב, עד שהדלת הי' תמיד בלי מסגרת, ולא סגור, ולא עמד שום איש שומר אצל הפתח, ועכ"ז לא נכנס שום איש ולא העיז ליכנס רק בעת שפתחו את הדלת שייכנסו. אכן אותו חסיד קיבץ חברה גדולה מחסידים, והוא קיבל על עצמו שילך בראש, והמה ילכו אחריו, וזאת היה ביום ראשון של חג השבועות בבוקר קודם התפילה.

וכשכנסו לפני הרה"ק והציגו טענתם, השיב להם הרה"ק בזו הלשון: לא מביע מי ששומע דברי תורה מהרבי ומעיין בה"ד" ששמע בכל עת, ולוקח מהד"ת תכלית לעבודת השי"ת, בודאי יש לו שייכות לרבו להיות בעולם העליון חברתו, ואף מי שזוכר בדי"ת שמע מרבו רק לעתים רחוקים ולפיקים, ג"כ יש לו שייכות לרבו, אלא אפילו מי ששוכח אח"כ מהד"ת, און טיט נישט מיט זעם רעבינס וערטרער, אך ורק בעת ששומע הדברי תורה יוצא מפי רבו יש לו התעוררות לטובה, ג"כ יש לו שייכות לרבו, כמו שאומרים באקדמות "זכאנן כד שמעתין שבת דא שירתא, קביעין כן תהיוון בהנהגה חבורתא", היינו אלו שזכאים רק בעת ששומעין דה"ת, ג"כ יהיו בהנהגה חבורתא. ומצאו נוהג בדברי קדש ויצאו ממנו בשמחה ובשלום לבית חכנסת להתפלל.

דובר שלום (אות כח)

המבשר

כל ספרי החסידות

ביריד הספרים בעולם החסידות

שיתקיים א"ה בימים י"א סיון בירושלים, ובימים י"ג-י"ד סיון כב"ב

מזל"ם מוכנים להוצאה לאור של ספרי החסידות המעוניינים להשתתף ביריד יפנו למערכת במל: 02-5805802 או במייל: y@hamevaser.co.il